

ması muhtemel gerçek dışı şeyler açısından incelenmesi gerektiğine dikkat çekmiştir.

Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî'nin *Fezâ'ilü'l-Kuds*'ü ile Ziyâeddin el-Makdisî'nin *Fezâ'ilü Beyti'l-makdis*'indeki tarihî bilgilerin, Kisâî'nin *Kışâşü'l-enbiyâ*, Sa'le-bî'nin *Arâ'isü'l-mecâlis*'indeki peygamberlerle ilgili rivayetlerin, Ezrakî'nin *Ah-bârü Mekke*'sinde Mekke tarihi, İbnü'l-Esir'in *el-Kâmil*'inde mahlûkatın yaratılması ve peygamberler hakkında verilecek bilgilerin, ayrıca Mutahhir b. Tâhir el-Makdisî'nin *el-Bed' ve't-târîh*, İbn Haldûn'un *Kitâbü'l-İber ve dîvânü'l-mübtade* ve *l-haber*'indeki bilgilerin bir kısmı Kâ'b'dan rivayet edilen haberlere dayanmaktadır (M. Ali Ebû Hamde, s. 74-83). Brockelmann, Kâ'b el-Ahbâr adına uydurulan *Hadîşü Zilkifl*'den (Bulak 1283), Ziriklî de *Sîretü'l-İskender* adlı iki cilt hacminde bir eserden söz etmektedir. *Kitâbü Kâ'bi'l-Ahbâr* adlı eserin de Kâ'b el-Ahbâr'a nisbet edilen rivayetlerden meydana geldiği görülmektedir (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 4923). Kâ'b el-Ahbâr hakkında İsrâel Wolfensohn *Ka'b el-Ahbâr und seine Stellung im Hadîth und in der islamischen Legendenliteratur* adıyla bir doktora tezi hazırlamış (Frankfurt

1933), Muhammed Ali Ebû Hamde *Fi'l-'Ubûri'l-hadârî li'l-mektebeti'l-'Arabîyyeti'l-İslâmiyye: el-Kitâbü's-Sânî: Kâ'bü'l-Ahbâr* (Amman 1411/1991) adlı çalışmasında onun hakkındaki görüşleri derlemiş, Moshe Perlmann da *Kışşatü İslâmi Kâ'b el-Ahbâr* adlı bir risâleyi "A Legendary Story of Ka'b al-Ahbâr's Conversion to İslâm" (*The Joshua Starr Memorial Volume*, New York 1953, s. 85-97), aynı konudaki diğer bir rivayeti de "Another Ka'b al-Ahbâr Story" adıyla yayımlamıştır (*The Jewish Quarterly Review*, XLV [Philadelphia 1954], s. 48-58).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, II, 486; IV, 233; Buhârî, "İ'tisâm", 25; a.mlf., *et-Târîhu'l-kebir*, VII, 223-224; Vâkıdî, *el-Megâzî*, III, 1082-1083; a.mlf., *Fütûhu's-Şâm*, Beyrut, ts. (Dârü'l-cil), I, 242-244; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 445-446; İbn Ebû Şeybe, *el-Muşannef* (nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût), Beyrut 1409/1989, VII, 49; Ebû Zür'a ed-Dimaşkî, *Târîh* (nşr. Şükrullah b. Ni'metullah el-Kücânî), Dimaşk 1980, I, 544; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), IV, 191-192; ayrıca bk. İndeks; Mes'ûdî, *Mürücû'z-zeheb* (Abdülhamîd), II, 348-349; İbn Hibbân, *eş-Şikât*, V, 333-334; Makdisî, *el-Bed' ve't-târîh*, III, 26; V, 187; Ebû Nuaym, *Hilye*, V, 364-391; VI, 3-48; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* (Amrî), L, 151-176; Kurtubî, *el-Câmi'*, XIV, 357; Nevevî, *Tehzîb*, II, 68-69; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXIV, 189-193; Zehebî, *A'lâmü'n-nü-*

belâ, III, 489-494; a.mlf., *Tegkiretül-huffâz*, I, 52; İbn Hacer, *el-İşâbe*, III, 316; V, 647-651; a.mlf., *Tehzîbü'l-Tehzîb*, VIII, 438-440; Ali el-Kârî, *el-Esrârü'l-merfû'a fi'l-ahbârü'l-mevzû'a* (nşr. Muhammed es-Sabbâğ), Beyrut 1391/1971, s. 457; Fâris eş-Şidyâk, *el-Câsûs 'ale'l-kâmûs*, İstanbul 1299, s. 501; Reşîd Rızâ, *Tefsîrül-menâr*, I, 9; VIII, 449; X, 385; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 101; M. Muhammed Ebû Zehv, *el-Hadîş ve'l-muhaddisîn*, Kahire 1378/1958, s. 181-183; M. Zâhid el-Kevserî, *Makâlât* (nşr. Râtib el-Hâkimî), Kahire 1388/1968, s. 36-41; Ahmed Ermin, *Fecrül-İslâm*, Beyrut 1969, s. 161; Mahmûd Ebû Reyze, *Edvâ' ale's-sünneti'l-Muhammediyye*, Beyrut, ts., s. 147-149, 180, 181; Remzî Na'nâa, *el-İsrâ'iliyyât ve eşeruhâ fi kütübü't-tefsîr*, Dimaşk 1390/1970, s. 169-183; M. Edîb el-Hüsni, *Muntehâbâtü't-tevârîh li-Dimaşk*, Beyrut 1399/1979, II, 425; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), V, 228; M. Hüseyin ez-Zehebî, *el-İsrâ'iliyyât fi't-tefsîr ve'l-hadîş*, Dimaşk 1405/1985, s. 95-104; M. Accâc el-Hatîb, *Ebû Hüreyre: Râviyü'tl-İslâm*, Kahire 1987, s. 317-330; Muhammed b. Muhammed Ebû Şehbe, *el-İsrâ'iliyyât ve'l-mevzû'ât fi kütübü't-tefsîr*, Kahire 1408, s. 100-105; a.mlf., *Sünnet Müdafası* (trc. Mehmed Görmez - M. Emin Özafar), Ankara 1990, I, 143-145, 229-231; M. Ali Ebû Hamde, *Fi'l-'Ubûri'l-hadârî li'l-mektebeti'l-'Arabîyyeti'l-İslâmiyye: el-Kitâbü's-Sânî: Kâ'b el-Ahbâr*, Amman 1411/1991; M. Schmitz, "Ka'b al-Ahbâr", *JA*, VI, 2-4; a.mlf., "Ka'b al-Ahbâr", *EF* (Fr.), IV, 330-331.

M. YAŞAR KANDEMİR

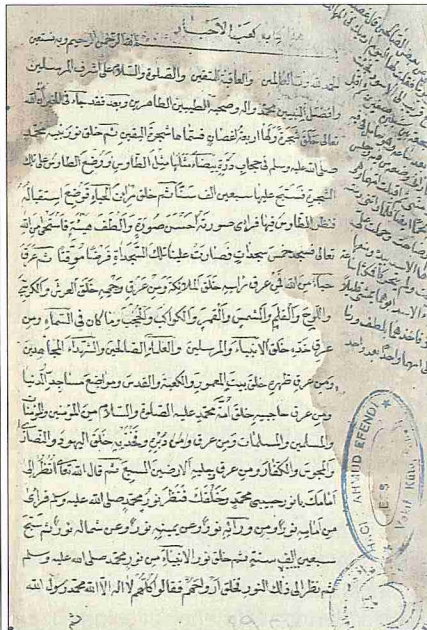
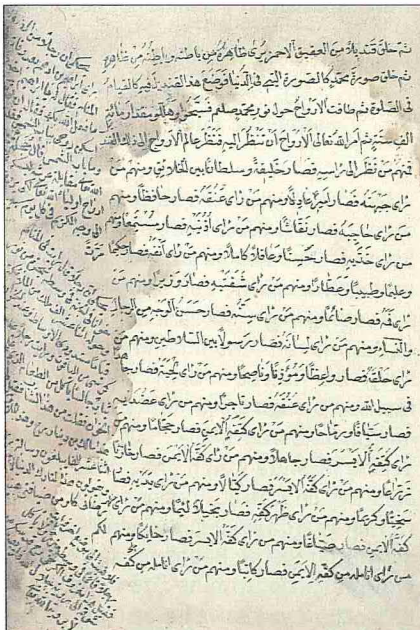
KÂ'B b. EŞREF

(كعب بن الأشرف)

(ö. 3/624)

İslâm'a düşmanlığıyla tanınan yahudi şairi.

Kitâbü Kâ'bi'l-Ahbâr in ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 4923)

Baba tarafından Tay kabilesine, anne tarafından bir yahudi kabilesi olan Benî Nadîr'e mensuptur. Hem Araplar hem yahudiler tarafından sevilir ve kendisine değer verilir. Medine'de oturan Kâ'b, Bedir Gazvesi sonunda müşriklerin mağlûp olduklarına ve yetmiş ölü verdiklerine dair haber Medine'ye ulaşınca bunun doğruluğuna inanmamış, "Gerçekten Muhammed bu kadar kişiyi öldürmüştü yerin altı üstünden daha hayırlıdır" diyerek tepki göstermişti. Ancak haberin doğru olduğu ortaya çıkınca tâziyede bulunmak ve Kureys'i müslümanlar aleyhine kışkırtmak için kırk kadar adımıyla birlikte Mekke'ye giderek müslümanlara karşı savaşmak üzere Ebû Süfyan ile anlaştı. Söylediği şiirlerle Kureysliler'in intikam duygularını tahrik etti. Hz. Peygamber'in şairi Hassân b. Sâbit de onu evinde misafir edenler hakkında o kadar etkili şiirler söyledi ki bundan sonra hiç kimse

Kâ'b'ı evinde misafir etmeye cesaret edememiştir.

Medine'ye döndükten sonra şiirleriyle Resûl-i Ekrem'i ve ashabını hicveden, etkili konuşmaları ve servetiyle müşrikleri müslümanlara karşı kıskırtmaya devam eden Kâ'b b. Eşref'in davranışlarından rahatsız olan Hz. Peygamber bu duruma son verilmesini ve kendisinin eziyetten kurtarılmasını istedi. Bunun üzerine Muhammed b. Mesleme, Kâ'b b. Eşref'in süt kardeşi Ebû Nâile b. Selâme, Abbâd b. Bişr, Hâris b. Evs ve Ebû Abs ile bir araya gelerek Kâ'b'ı ortadan kaldırmak için plan yaptılar ve 14 Rebülevvel 3'te (4 Eylül 624) onu öldürdüler (İbn Sa'd, II, 31-33). Kâ'b'ın aynı yılın Ramazan (Şubat 625) veya Şevval (Mart 625) ayında katledildiğine dair rivayetler de olmakla beraber genellikle kabul görüşe göre Bedir Gazvesi'nden sonra ve Uhud'da önce öldürülmüştür. Haşr ve Nisâ sûrelerindeki bazı âyetlerin onun davranışlarıyla ilgili olarak nâzil olduğu rivayet edilir.

Kâ'b'ın öldürüldüğünü duyan yahudiler hayatlarından endişe etmeye başladılar. Bir kısmı Resûlullah'a gidip onun suçsuz yere öldürüldüğünü söyledi. Hz. Peygamber onları Kâ'b gibi faaliyette bulunmalarını konusunda uyardı ve müslümanlara ihanet etmemek üzere antlaşma yapmaya çağırdı; yahudiler de bu teklifi kabul etti. Resûlullah, Remle bint Hâris'in evinde yahudilerle bir araya gelerek onlarla antlaşma yaptı ve antlaşma metnini Hz. Ali'ye yazdırdı.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkıdî, *el-Meğâzî*, I, 187; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 54-60; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 31-34; Taberî, *Târîh*, Beyrut 1967, II, 489; İbn Seyyidünnâs, *Uyûnû'l-eşer*, Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), I, 298; Muhammed Hamidullah, "Hz. Peygamber'in Büyük Düşmanlarının Psikolojisi" (trc. İsmail Yakıt), *EAÜİFD*, sy. 6 (1986), s. 217; U. Rubin, "The Assassination of Ka'b b. al-Ashraf", *Oriens*, XXXII (1990), s. 65-71; W. Montgomery Watt, "Ka'b b. al-Ashraf", *EJ²* (Ing.), IV, 315.

MEHMET ALİ KAPAR

KÂ'B b. MA'DÂN

(كعب بن معدان)

Ebû Mâlik Kâ'b b. Ma'dân el-Eşkari
(ö. 102/720)

Arap şairi, hatip ve savaşçı.

Muhtemelen Basra'da doğup büyüdü. Ezd (Yemen) kabilesinin Eşkar kolundandır. Gençlik yıllarında Ezd kabilesine mensup Arap fatihlerinden Mühelleb b. Ebû

Sufre ile dost oldu. Mühelleb 79'da (698) Horasan'a vali tayin edilince kendisiyle birlikte Horasan'a gitti ve onun Mâverâ-ünnehir'deki fetihlerine, özellikle Hâricîler'in ilk büyük kolu olan Ezârika'ya karşı yaptığı savaşlara katıldı. Mühelleb'e övgü şiirleri yazdı.

Mühelleb ailesinden sonra 85 (704) yılında Horasan'a vali tayin edilen Kuteybe b. Müslim ile birlikte Hârizm ve Semerkant'taki savaşlara katılan Kâ'b b. Ma'dân, Kuteybe b. Müslim'in Hârizm'i fethetmesi üzerine nazmettiği bir şiirinde daha önce buraya saldırmasına rağmen başarısız olan Yezîd b. Mühelleb'i hicvetti. Bu durum Mühelleb ailesiyle bağlarının kopmasına sebep oldu. Yezîd 97'de (715) Horasan'a ikinci defa vali tayin edilince Kâ'b'ı hapsedirdi ve ardından kendi yeğenine öldürttü. Bir rivayete göre, Yezîd vali olunca onun hakkındaki hiciv şiirleri sebebiyle hayatından endişe duyan Kâ'b, Uman'a kaçıp bir müddet orada yaşamış, ancak daha sonra Yezîd'e bir kaside yazarak kendisinden özür dileyip affını istemişse de Yezîd kabul etmemiş ve onu Uman'da iken yeğenine öldürtmüştür. Bazı kaynaklarda şairin Yezîd'in valiliği sırasında Horasan'da kaldığı, Yezîd'in onu önce hapsedip ardından serbest bıraktığı kaydedilmektedir. Aynı kaynaklarda Kâ'b'ın, Halife Ömer b. Abdülâzîz'e Horasan'daki vergi memurlarından şikâyet ettiği bir kasidesini göndermiş olması delil gösterilerek Yezîd'in Halife Ömer tarafından Horasan'daki valilik görevinden alınmasından sonra da şairin Horasan'da ikametine devam ettiği belirtilmektedir. Kâ'b'ın, Ömer b. Abdülâzîz döneminde (717-720) Mühelleb ailesinin kendisini öldüreceği haberini alınca Uman'a kaçtığı, oradaki ikameti sırasında Yezîd b. Mühelleb'in tahrik ettiği yeğeni tarafından 102 (720) yılında öldürüldüğü de rivayet edilmektedir (Hüseyin Atvân, s. 263).

Emevîler dönemi nekâiz şairlerinden Ferezdak kendisini, Cerîr, Ahtal ve Kâ'b'ı İslâmî dönem şairleri olarak tanıtır ve Kâ'b'ın şiirin yaratıcısı olduğunu söyler (Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, XIV, 266). Emevî halifelerinden Abdülmelik b. Mervân ile Ömer b. Abdülâzîz ve Abbâsî Halifesi Mansûr, Kâ'b'ın Mühellebîler için yazdığı övgüleri takdir ve gıptayla karşılamışlardır.

Kâ'b b. Ma'dân'ın günümüze ulaşan şiirlerinin çoğu Mühelleb b. Ebû Sufre ve ailesi için kaleme aldığı methiyelerdir. Şair, bu şiirlerinde Mühelleb ailesinin Ezâ-

rika'ya karşı yaptığı savaşlarda gösterdiği kahramanlıklardan, savaşlarda Mühelleb'e yardım eden kabilesi Ezd'den, Yemen halkının şeref ve faziletlerinden fahr ve hamâse ile karışık bir şekilde söz eder. Bu konudaki seksen üç beyitlik bir şiiri (a.g.e., XIV, 267-268) Arap edebiyatında epik şiir türünün en güzel örnekleri arasında sayılır. Kabile taassubuna dayalı siyasî şiir niteliği taşıyan hicivyelerinin çoğu Ezd'in düşmanı olan Abdülkays kabilesi, onların şairi Ziyâd el-A'cem'le ve Bekir b. Vâil kabilesiyle ilgilidir. Şairin diğer şiirleri aşk, hikmet, itâb, felekten şikâyet, gurbet gibi konulara dairdir. Kâ'b'ın bazı şiirleri Ebû'l-Ferec'in *el-Eğânî'si* (XIV, 267-268, 270, 278-280), Taberî'nin *Târîhu'r-rusûl ve'l-mülûk*'ü (VI, 386-387), İbnü'l-Esir'in *el-Kâmil'i* (IV, 498-499) gibi kaynaklarda yer almaktadır (şiirlerinin kaynakları için bk. Sezgin, II, 377-378).

BİBLİYOGRAFYA :

Câhiz, *el-Beyân ve't-tebyîn*, III, 358; Müberred, *el-Kâmil* (nşr. M. Ahmed ed-Dâîlî), Beyrut 1406/1986, III, 1347-1349; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), VI, 304-308, 386-387; Ebû Ali el-Kâfî, *el-Emâlî*, Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübü'l-ilmiyye), I, 265; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğânî*, XIV, 266-284; Merzûbânî, *Mu'cemû's-şu'arâ'* (nşr. Abdüset-târ Ahmed Ferrâc), Kahire 1379/1960, s. 236-237; Ebû İshak el-Husri, *Zehrû'l-âdâb* (nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî), Kahire 1389/1969, II, 786-787; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, IV, 498-499; Sezgin, *GAS*, II, 377-378; Hüseyin Atvân, *eş-Şi'rû'l-'Arabî bi-Horâsân fi'l-'aşri'l-Ömevî*, Beyrut 1974, s. 261-279.

KENAN DEMİRAYAK

KÂ'B b. MÂLİK

(كعب بن مالك)

Ebû Abdillâh Kâ'b b. Mâlik b. Ebî Kâ'b
Amr el-Hazrecî
(ö. 50/670)

Hiz. Peygamber'in
meşhur üç şairinden biri.

Milâdî 598 yılı civarında Yesrib'de (Medine) doğdu. Câhiliye devrinde künyesi Ebû Bişr iken Resûlullah ona büyük oğlu Abdullah sebebiyle Ebû Abdullah künyesini vermiş, diğer oğullarından dolayı Ebû Abdurrahman, Ebû Muhammed künyeleriyle ve Hazrec'in Benî Selime koluna mensup olduğu için Selimî nisbesiyle de anılmıştır. Babası Mâlik, İslâm'dan önce Yesrib'in önde gelen şahsiyetlerinden olup Evs ile Hazrec arasında yıllarca süren savaşlarda yiğitliğiyle önemli işler başarmış bir şairdi. Babasının tek çocuğu olduğu için eğitimine özen gösterilen Kâ'b okuma yazma ve hesap öğrendi. Evs